

KEMÂL'İN MANZUM KIRK HADİSİ

Kübra Yılmaz*

Öz

Türk İslâm edebiyatında, Hz. Muhammed'le ilgili kaleme alınmış edebî türlerin ilk sıralarında zikredilen “kırk hadis” hakkındaki bu incelemede giriş bölümü, türün Arap ve Fars edebiyatlarındaki tarihsel yolculuğunun başlangıcı ve öne çıkan/ilk örnekleri üzerinedir. Daha önce pek çok çalışmada yer almasından dolayı tekrara düşmemek adına kırk hadis türüne yönelik teorik bilgiler kısaca zikredilmiştir. Yine bu bölümde türün bazı şekil ve muhteva hususiyetleri ile yazılma sebepleri sıralanmıştır. İkinci bölümde, hakkında henüz bir bilgiye ulaşılamayan, bununla birlikte XVII. asrın ilk çeyreğinde hayatta olabileceği düşünülen Kemâl isimli/mahlaslı şâire ait manzum kırk hadis tercümesi ele alınmıştır. Çalışmanın diğer bölümlerinde Kemâl'in manzum kırk hadis tercümesi tanıtılmış, nüsha ve muhteva özellikleri açıklanmış, ayrıca hadislerin tahriri yapılmıştır. Bu makaleyle, Türk İslâm edebiyatı sahasındaki kırk hadis literatürüne ve tercüme-şerh geleneğine katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Ayrıca, 488 beyitlik eserin yalnızca kırk hadis tercümelerini içeren 80 beyti neşredilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk İslâm Edebiyatı, Kırk hadis, Derleme, Tercüme, Kemâl

KEMAL'S VERSE FORTY HADITH TRANSLATION

Abstract

The introduction of this study is about the foundation and prominent works of the historical journey in the Arabic and the Persian literature of the forty hadith genre which is one of the off-cited literary genres about Hz. Muhammed in the Turkish Islamic Literature. This part is limited to a brief overview avoiding repetition because numerous works have already studied the subject at length. This part also presents characteristics of some forms and contents as well as the reasons why forty hadith works were written. The second part of this study is about the translation of a forty hadith written in verse, whose author is not known but thought to live in the first quarter of the seventeenth century as a man named/ Kemal. In the other parts of this article, Kemal's forty hadith in verse is introduced and its copy and context were presented. In addition, this study published only the 80 couplets from the entire forty hadith, which is written according to the order of classical mathnawis, because the forty hadith's text is voluminous.

Keywords: Turkish Islamic Literature, Forty hadith, Compilation, Translation, Kemal

GİRİŞ

Türk İslâm edebiyatı Kur'an ve hadis kaynaklı zengin bir tercüme ve şerh geleneğini bünyesinde barındırmaktadır. Bu şerh ve tercüme geleneğinde manzum, mensur ve manzum-mensur karışık kaleme alınmış Kur'an/sûre/âyet/hadis tercüme ve şerhleri ile bunların arasında özellikle kırk hadis derleme ve tercümelerine şâirler, âlimler ve mutasavvıflar daima rağbet etmişlerdir. Bu rağbetle birlikte gelişen ve yeşeren kırk hadis literatürü, Hz. Muhammed'den ulaşan kırk hadis ezberlemenin faziletine dair meşhur rivâyetteki müjdeli ifadeler ile ayrıca kırk sayısının dînî metinlerde çeşitli özel anlamlar taşıması gibi nedenlerden dolayı başta Türk İslâm edebiyatı olmak üzere İslâmî ilimler arasındaki yerini her zaman korumuştur. Başlangıçta dinin talimi/tedrisi ile mev'ize ve nasihat gibi gayelerle hazırlanan kırk hadis derlemeleri, Fars ve Osmanlı coğrafyasına intikal ettikten sonra din talimi ve nasihat gayesinin yanı sıra estetik/edebî bir mahiyet de kazanmıştır.¹

Erbaûn hadis, hadis-i erbaîn, çihl hadis, kırk hadis gibi adlarla bilinen ve ilk derlemeleri hicrî II. asırdan itibaren ortaya koyulan türün bilinen ilk örneği Arap edebiyatında Abdullah b. el-Mübârek (öl. 181/797) tarafından yazılmıştır.² Günümüze ulaşan en eski kırk hadis ise, Hasan b. Süfyân en-Nesevî'nin (öl. 303/916) kırk beş hadis içeren *Kitâbü'l-Erbain*'idir. Türün Fars edebiyatındaki ilk örneği ise Ali el-Ferâvî'nin tercüme ettiği "çihl hadis"tir. *Tabibu'l-kulûb* ismini taşıyan eser 500/1107 tarihlidir.³

Kırk hadis literatürünün Türk İslâm edebiyatında gelişmesinde ise Nevevî⁴ (ö. 676/1277)'nin ve Abdurrahman Câmî⁵ (ö. 898/1492)'nin kırk hadis derlemeleri büyük rol oynamıştır. Özellikle Nevevî'nin tesirinde gelişen literatürün Türk edebiyatındaki ilk örneği *Nehcü'l-ferâdis* kabul edilir. Kerderli Mahmud b. Ali'nin 759 (1358)'da kaleme aldığı *Nehcü'l-ferâdis* onar hadis içeren dört babdan müteşekkildir.⁶ Bu ilk örneğin ardından Türk edebiyatında hadis-i erbain türü hem nicelik hem de içerik zenginliği bakımından gelişme göstermiş ve asırlar boyu pek çok kıymetli örneği ortaya konulmuştur. Bunların arasında türün manzum örnekleri daima öne çıkmış ve dikkat çekmiştir.

Kırk hadis türündeki eserlerin, tertip ve biçim bakımından incelendiğinde yalnız hadis metinleri, kısa izahlar veya tercüme ve izahlarla hadis metinleri, âyet ve hadisler veya meviza ve hikâyelerle takviye edilenler ile kudsî hadislerden seçilenler, peygamberin hutbelerinden seçilenler, senetleri sahih hadislerden seçilenler, zıt isnatlı, 7 ve 10 ile alakalı veya isnatsız hadislerden seçilenler, 40 sayısına dayanarak tertip edilenler,

¹ Fahreddin Yıldız, "İslâmî İlimler, Divan Edebiyatı ve Tasavvuf Geleneğindeki Yeriyle Tarihten Günümüze Popüler Hadis Kitapları: Kırk Hadisler", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 11/21 (2013), 407.

² Abdülkadir Karahan, "Kırk hadis", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 25/470.

³ Yıldız, "İslâmî İlimler, Divan Edebiyatı ve Tasavvuf Geleneğindeki Yeriyle Tarihten Günümüze Popüler Hadis Kitapları: Kırk Hadisler", 412, 417. Ayrıca bk. Hasan b. Süfyân en-Nesevî, *Kitâbü'l-erbain: ve hüve sâlisü'l-erbainiyyât fi'l-hadîsi's-şerîf*, nşr. Muhammed b. Nâsır Acemî (Beirut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1993).

⁴ Bk. Abdülkadir Karahan, "Nawawî'nin Arapça Arba'ûn'u ve Türkçe Şerhleri", *Ankara Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Fuad Köprülü Armağanı* (2010), 291-299.

⁵ Bk. Abdülkadir Karahan, "Tercüme Edebiyatından Nümuneler Üzerinde Çalışmalar- Câmî'nin Erbaîn'i ve Türkçe Tercümeleri". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 4/4, (1952), 345-371; Ahmet Sevgi, "Molla Câmî'nin Erba'in'i ve Manzum Tercümeleri", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 6, (2000), 1-145.

⁶ Abdülkadir Karahan, *İslâm-Türk Edebiyatı'nda Kırk Hadis: Toplama, Tercüme ve Şerhleri* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 1991), 143-146.

ezberlenmesi kolay ve kısa hadislerden seçilenler, veciz hadislerden seçilenler, fasih ve sahih hadislerden seçilenler, noktasız harflerden seçilenlerden olmak üzere çeşitli usûl ve içeriklerde kaleme alındıkları görülmektedir. Konu bakımından ise Kur'an'ın faziletleri, İslâm'ın şartları, Hz. Muhammed ile âl ve ashâbı, tasavvuf ve tarikatlar, cihad, dünyevî meşgaleler, ilim, âlim, siyaset ve hukuk, toplumsal ve ahlakî hayat, bir kavim, bir bölge veya bir şehrin fazileti, tıp, mizah ve mutayebe (latife), hüsn-i hat gibi çeşitli meseleler üzerine kırk hadisler kaleme alınmıştır. Bazen de farklı farklı konularda hadislerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuşlardır.⁷

Kırk hadis türü eserlerde yer alan rivâyetlerde bazen konu bazen tür (kudsî veya sahih hadis olup olmaması yönüyle) bazen de râvî bakımından müştereklik söz konusudur. Hadislerin sıhhatinden emin olunması amacıyla senet zinciri verilmiş kırk hadis tercümeleri dahi mevcuttur.⁸

Kırk hadislerin telif nedenleri genellikle müellifin mukaddime yahut sebab-i te'lîf bölümünde zikrettiği ifadelerden anlaşılmaktadır. Bu sebeplerin başında Hz. Muhammed'in "Ümmetim içinde din emirlerine dair kırk hadis ezberleyeni Allah Teâlâ fakihler ve âlimler zümresi arasında haşreder." (bk. Ebû Bekir Ahmed b. El-Hüseyn b. Ali Beyhakî, *Şu'abü'l-îmân*, (Riyad: Mektebetü'r-rüşd, 2003/1423) (nşr. Abdü'l-Alî Abdülhamid Hâmid) 3/240 (No. 1597) mealindeki hadis-i şerifin vadine mazhar olmaktır. İkincisi Hz. Muhammed'in şefaatine ulaşma arzusudur. Bu iki ana sebebin dışında daha evvel kırk hadis yazanların geleneğini sürdürüp onların kervanına dâhil olmak, okuyanların hayır duasını almak, hocasının veya dostlarının arzusu üzerine, devlet başkanı vb. tarafından görevlendirilmiş olmak, ilgi duyulan bir konuda hadis derleme arzusuyla, hastalıklardan kurtulmak ve şifa bulmak beklentisi gibi nedenlerle kırk hadislerin kaleme alındığı bilinmektedir.⁹ Bunların yanı sıra İslâm'a hizmet etmek, hadis veya edebiyattaki kifâyetini kanıtlamak, derslerde ve vaazlarda yardımcı kitap ihtiyacını karşılamak gibi amaçlarla da kırk hadis yazıldığı ifade edilmektedir.¹⁰

Kırk hadis derlemelerindeki rivâyetlerin seçiminde bazen sıhhat bakımından çok titiz davranılmadığı bilinmektedir. Özellikle de amellerin faziletleri konusunda bazen tergiib ve terhib cinsinden rivâyetlerin incelenmeksizin eserlere alındıkları, bazen de büyük şahsiyetlerin veciz sözleri ve kaynağı bilinmeyen (anonim) hikmetli sözlerin veya atasözlerinin Hz. Muhammed'e isnad edildiği görülmüştür.¹¹ Bu derlemelerdeki rivâyetlerin sayısına ve kırk vurgusuna baktığımızda eserlerin tamamında kırk hadis bulunmadığı, eserin bazen 25, 30, 50 vb. rivâyet içerse de bu isimle anıldığı tespit edilmiştir. Hem kırk sayısının Türk İslâm edebiyatındaki yerini anlamak için hem de kırk hadislerdeki kırk ifadesinin kullanım nedenleri ve yaygınlığı üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda kırk sayısının hem hakikî hem de mecazî birtakım anlamlar taşıdığı ve buna uygun biçimde kullanıldığı ifade edilmiştir.¹²

⁷ Karahan, *İslâm-Türk Edebiyatı'nda Kırk Hadis: Toplama, Tercüme ve Şerhleri*, 23- 39.

⁸ Hasan Aksoy, *Mustafa Âli'nin Manzum Kırk Hadis Tercümeleri (inceleme-metin)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1991), 4.

⁹ Selahattin Yıldırım, *Osmanlı'da Kırk Hadis Çalışmaları I* (İstanbul: Osmanlı Hadis Araştırmaları Yayınları, 2000), 20-31.

¹⁰ Yıldız, "İslâmî İlimler, Divan Edebiyatı ve Tasavvuf Geleneğindeki Yeriyle Tarihten Günümüze Popüler Hadis Kitapları: Kırk Hadisler", 413.

¹¹ İsmail Hakkı Ünal, "İslam Kültüründe Kırk Hadis Geleneği ve Şeyh Hâmid-i Veli'nin Hadis-i erbain Şerhi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39 (1999), 140.

¹² M. Selim Arık, "Hadislerdeki Kırk Sayılarına Genel Bakış", *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi (İMAD)* 1/1, (2014), 176-177.

İslâmî edebiyatta, bilinen belli başlı bazı şerhler dışındaki kırk hadisler, genellikle hacimli eserler olmadıklarından müstakil kitaptan ziyade risâle olarak mecmualarda karşımıza çıkar. Dolayısıyla kütüphanelerimizdeki mecmualarda hala varlığı tespit edilememiş kırk hadisler olması muhtemeldir.¹³ Bu bağlamda Süleymaniye Kütüphanesi, Amcazade Hüseyin Paşa Kataloğu, 458 demirbaş numaralı mecmuada bu çalışmanın da konusunu teşkil eden ve Kemâl isimli/mahlaslı şahsa ait bir hadis-i erbain tespit edilmiştir. Kemâl'in eserini tanıtıcı mahiyetteki bu çalışmanın sonuna, bir makalenin yayın sınırlarını aşacağı düşüncesiyle yalnızca kırk hadis tercümesi olan 80 beyitlik metin kısmı eklenmiş, kalan bölümler başka bir yayının konusu olmak üzere ayrılmıştır.

1. Kemâl'in *Hadîs-i Erbaîn*'i -Genel Özellikler

Eser, kırk hadis edebiyatı üzerine hazırlanmış çalışmalarda ismi geçmeyen ancak, muhtevastan isminin ve/veya mahlasının Kemâl olduğu anlaşılan bir şâir tarafından kaleme alınan manzum kırk hadis tercümesidir. Şâirin ismi/mahlası eserin üç yerinde geçmektedir. Biyografik ve bibliyografik kaynaklarda yer alan Kemâl mahlaslı şâirlerden herhangi birinin bu eserin müellifi olduğuna dair net bir bilgi yahut kanaate ulaşılammıştır.

Kemâl ismi eserde ilk defa “Na't-ı Nebî” faslında şöyle gelir:

Heşt cennet hevâsıyla **Kemâl**
Buldu ni' metle oldu mâlâmâl (133a)

Bir diğeri “Kasîde der-vezîr-i rûşen-zamîr” bölümünde yer almaktadır:

Bu **Kemâl**-i efgendenüñ oldur derinde hâceti
Kim bula h'ân-ı kerâmet-pîşeden bir pâre nân (139b)

Üçüncüsü ise “Kasîde der-medh-i vezîr-i sipihr-nazîr” başlığı altındadır:

Kemâlâ hâk-pâye sür cebînüñ
Ki besdür mâye-i sūd u meserret (148a)

Mevcut tek nüshasından hareketle eserin ismi hakkında net bir şey söylemek mümkün görünmemektedir. Bilinen tek nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlı mecmuanın 130b-150a varakları arasında yer alan yedinci ve son risaledir. Eser katalogda “Dürerü't-tehiyyeti'l-manzûmetü bi't-Türkiyye [Itknâme]” şeklinde kayıtlıdır. Fakat eserde bu adlandırmaya kesin gözüyle bakmamızı sağlayacak bir kayıt yoktur. Bununla birlikte eserin girişinde yer alan Arapça dibacede “bi-dürerin taḥiyyetin behiyyetin” ifadesi yer almaktadır. Muhtemel ki “behiyyetin” lafzı sehven “bi't-Türkiyye” şeklinde okunmuş ve bu ibare esere isim olarak uygun görülmüştür. “Itknâme” kelimesiyle ilgili olarak ise eserdeki bir beyitten hareketle şunlar söylenebilir. Sadece;

Ḳavl-i Aḥmed ḥavâşş u ger 'âma
Nârdan bes-dürür 'itḳ-nâme (136b)

¹³ M. Fatih Köksal, “Yenipazarlı Vâli'nin Manzum İlk Kırk Hadis Tercümesi”, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi (Özel Sayı)* (2007), 238.

beytinde geçen “itk-nâme” beytin bağlamı içerisinde özel bir isme işaret etmemekte, Hz. Muhammed’in sözlerinin cehennem ateşinden kurtulmayı sağlayacak birer vesika olduğu anlamını içermektedir. Dolayısıyla beyitteki bu anlam münasebetinden hareketle “itk-nâme” lafzının, esere isim olarak yakıştırıldığı düşünülebilir.

Eserin yazıldığı tarihe dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Diğer yandan, risâlenin tamamlandığı bilgisinin verildiği iki beyitte geçen “sâl-i ferhunde”den ve bunların birer tarih beyti olduğu düşüncesinden hareketle ibarenin ebced değerine karşılık gelen 1030 (1620-1621)’da eserin tamamlandığı ihtimalini dile getirebiliriz:

Ḥamdu lillâh risâlem oldı tamâm

Sâl-i ferhunde buldı ‘ aqđ hitâm (148b)

...

İrdi itmâma çün bu genc-i behâ

Sâl-i ferhunde oldı çehre-nümâ (149b)

Eser altı satırlık Arapça bir dîbâce ile başlamaktadır:

“Ḳad nuzîmet hâzihi’r-risâletü muraşşahan bi-dürerin taḥiyyetin behiyyetin men lehu’s-sa’ âdetu ve’ş-şadâretu ve türçimet ḥâzihi’l-biḫâkatü muveşşahan bi-ḳurerin şeniyyetin seniyyetin men lehu’l-velâyetu ve’l-vizâretu meddallâhu te’ âlâ meḳâ’ ide zıllihî ‘ alâ ru’ûsi’l-müslimîne ve şeyyede ḳavâ’ ide zıllihî ‘ alâ cuyûşi’l-muvaḥḫidîne ilâ yevmi’l-cezâ’i ve yevmi’d-dîni ve yevmi’l-ḥisâbi ve’l-‘arzi’l-mübîni ve bi-enîni’l-müznibîne ve bi-tesbîhi’l-müsebbihîne (ve) bi-tekbîri’l-mükebbirîne ve bi-tevḫîdi’l-muvaḥḫidîn”

Bu girişte Kemâl, risâlenin saadet ve sadaret sahibi olan Hz. Muhammed’e güzel selam incileriyle ve sözü özlü bir biçimde söylemeye çalışılarak nazmedildiğini, yine velayet ve vezaretin de sahibi olan Hz. Muhammed’e övgü ve yüceltme nurlarıyla hadislerinin kıtalar şeklinde tercüme edildiğini ifade etmektedir. Devamında Cenâb-ı Hakk’ın, gölgesinin ulaştığı yerleri Müslüman liderler sayesinde arttırması ve gölgesinin direklerini kıyamete kadar tevhit orduları üzerinde günâhkâr kulların ağlayışları, tesbih edenlerin tesbihleri, yüceltenlerin tekbirleri ve tevhid ehli olanların tevhidleriyle güçlendirmesi için Hakk’a niyâz eder. Dîbâcenin ardından besmele lafzı gelir. Besmele lafzının sağında kurşun kalemle yazılmış “Hadîs-i Erbaîn” ibaresi yer almaktadır.

Bu hadis-i erbain tercümesinin tamamı 488 beyittir. Eserin bir bölümü ve hadis tercümelerinin yapıldığı - ikişer beyitlik kıtalardan oluşan - 80 beyit “fe’ilâtün mefâ’ilün fe’ilün” kalıbıyla kaleme alınmıştır. Birkaç kaside ve kıtada ise farklı farklı aruz kalıpları kullanılmıştır. Eserin neredeyse her satırında imâleye ve yer yer de zihaf, vasıl gibi bazı aruz tasarruflarına rastlanmaktadır.

Klasik mesnevi tertibine uygun olan eserin bölümleri şu şekildedir: Tevhid muhtevalı ilk bölüm 55 beyittir. Tevhidin ardından “Der-na’tu’n-Nebî sallallâhu ‘aleyhi ve sellem” başlıklı kaside gelmektedir. Bu na’t 26 beyitten müteşekkildir. Na’ttan sonra “Der-münâcât-ı Bârî te’âlâ ‘azze ismuhû” başlığıyla zikredilen 52 beyitte Cenâb-ı Hakk’a münâcatta bulunulur. Münâcât bahsinden sonra “Der-sebeb-i te’lîf-i risâle” gelmektedir. 93 beyitten oluşan “Sebeb-i te’lîf”te 3 adet ikişer beyitlik müstakil kıta yer almaktadır. Uzun sayılabilecek bu sebeb-i te’lîfte Kemâl, öncelikle devrin ve feleğin gaddarlığından, insanı elem, musibet ve belalara uğratmasından ve bahsettiği saadetleri geri alışından yakınır. Ardından, feleğin cevirlere karşı kendi uzletinden ve gönlünün

hallerinden söz eder. Akabinde, kalbindeki vehimlerden ve boş fikirlerden şikâyet eder. Evhamı ve hayalleri bırakarak kendisini âlemde kalıcı kılacak bir eser bırakmak istediğini söyler. Zira cihanda iyi namdan başka hiçbir şeyden eser kalmayacaktır. Dolayısıyla eseri yazmasının ilk nedeninin öldükten sonra da iyi bir şekilde anılmak olduğu söylenebilir. Aşağıdaki kıtada bu düşüncenin izlerini görmek mümkündür:

Ne resm kalur ne Nerîmân ne Sâm
Ne Cem kalısar pâdişâhum ne cām
Zer u taht u baht olısar cümle hîç
Cihânda eşerdür kalan eyü nām (136a)

Kemâl'in eseri yazmaktaki tek amacı bu değildir. O, sözlerinin devamında kâinattaki en kıymetli incilerin Hz. Muhammed'in sözleri olduğunu belirtir. Defterini onun inci gibi kıymetli 40 adet sözülle süslemek istediğini, bu vesileyle kıyamet gününde ikâb ve azaptan kurtulmayı arzuladığını beyan eder:

Tâ necâta sebep kılam anı
Eyleye men' nâr-ı nîrânı

Hem kılam yâdgâr 'âlemde
İdinem armağân ben bende

Eyleyem vâsıta şefâ' atüme
İletem hâce-i sa' âdetüme (136b)

Ardından, kırk hadis metinlerinde genellikle zikredilen Hz. Muhammed'in malum hadisini ekler. Bu rivâyette Hz. Muhammed, 40 tane hadisini ezberleyenlerin fakihlerle haşrolunacağı müjdesini verir. Bu meşhur rivâyet aynı zamanda Kemâl'in hadis-i erbain tercümesindeki 14. hadistir. Sebeb-i te'lif bölümünde ise ilgili rivâyete şu şekilde telmihte bulunulmuştur:

Kim dimişdür o server-i 'âlem
Rehber-i zümre-i benî âdem (136a)

Çil hadişüm yazup kılan ezber
Fuğahâyıla haşr ola ol er (136b)

Hadislere rağbet edenlere Cenâb-ı Hakk'ın cehennemi haram kıldığını da ekleyen şâir Hz. Muhammed'in sözlerini, kendisini cehennemden kurtaracak bir "ıtk-nâme"ye teşbih eder. Şâirin telif sebeplerini toparlamak gerekirse; âlemde bir yadigâr bırakarak iyi nam salmak, Hz. Muhammed'in şefaatine ulaşmak ve cehennem azabından kurtulmak olduğunu söylemek mümkündür.

Sebeb-i te'lif bölümünün akabinde "Kasîde der-senâ-yı vezîr-i rûşen-zamîr" başlıklı 19 beyit gelmektedir. "Der-unvân-ı risâle" başlıklı bir sonraki bölümde ilk olarak kırk hadis metninin başlayacağına haber veren 3 beyit yer almaktadır:

Güle ey bülbül-i şeker-güftâr
Eyle âşâr-ı Muştafa'yı nişâr

Vahtidür vahti eyle fetḥ-i kelâm

Şafha-i zikre eyle baş-ı merâm

Zeyn olunsun bu de[v]ha-i fâfâ
el-Kerîmu izâ va'ade vefâ (140a)

beyitlerinin devamında yazarın senetlerini bildirmediği kırk hadisin ve şerhlerinin yer aldığı ikişer beyitlik 40 kıta gelmektedir. Hadislerin ilki “Kâle'n-Nebiyü sallallâhu aleyhi ve sellem” ibaresiyle başlamaktadır. Diğer rivâyetlerin başında ise yalnızca “Kâle ‘a. m.” veya “Kâle ‘aleyhi’s-selâm” yazmaktadır.

Hadis tercümelerinin ardından 17 beyitlik “Hâtimetü'r-risâle” gelir:

Çünkü bu kemter eyledüm ikdâm
Buldı şüret bu nazm oldu tamâm

Ehl-i ‘irfân ider iderse nazâr
Yoğsa nâdân bu dürr-i pâki n'ider

Hem-nişin olmağıla goncaya hâr
Dîde-i bülbüle gelür gül-zâr

Gerçi nazm mişâl-i hâr oldu
Lîk gül destine yâr oldu

Olmasaydı kelâm-ı Aḥmed'e zamm
Nazâr itmezdi kimse aña ni'am (145a)

Hatimeyle tamamlanması beklenen metin 32 beyitlik bir “Hikâye” bölümüyle devam eder. Bazı hadis tercüme ve şerhlerinde çeşitli hikâyelerin yer aldığı bilinen bir durumdur. Bunlar genellikle bir hadisin tercüme yahut şerhinin akabinde konuyla ilgili bir hadiseyi tahkiyeyle metne dâhil etme şeklinde görülmektedir. Konumuz olan kırk hadiste ise eserin hatimesinden sonra tek bir hikâye anlatılmıştır. Bu hikâyenin konusu ise aşağıdaki ilk beytinden de anlaşılacağı üzere Hz. Musa'dır:

Ol zaman-kim nebiyy-i ziver-i Tûr
Baḥr-ı Ḳulzümünden itdi yire 'ubûr (145a)

Ayrıca hikâyenin ardından 52 beyitlik bir kaside ile “Vezîr-i sipihr-nazîr” methedilmektedir. Bundan sonra “Der-tezyîl-i risâle” başlıklı 18 beyitle devam edilmektedir. Burada şâir eserin makbul olmasını niyaz eden ifadelerle yer vermektedir. “Dîger” başlıklı 15 beyitte ise eserin bittiği bir kez daha dile getirilmektedir:

Ḥamdu lillâh risâlem oldu tamâm
Sâl-i ferḥunde buldı 'aḳd hitâm

Oldı nâmına bir vezîrûn yâd
Kâḥ-ı 'ızzî ola müdâm âbâd

Gördüm anı derine çün lâyıḳ

Kendü qadrüme nisbet ü vâfık

Tâ ki durduqca merkez-i eṭvâr
Ketb olunduqca bu nevîn ṭomâr

Nâm-ı pâki anuñla zinde ola
El ü dillerde rûz u ŧeb anıla **(148b)**

Son olarak “Der-arz-ı hâl vezîr-i rûŧen-zamîr” başlığı altında ŧâirin kendi halini arz ettiği görölmektedir. Hz. Muhammed’in sözlerini ŧefaati edinerek Hakk’ın lütuf, kerem ve merhametine vasıl olmak için dualar ettiği bu 21 beyitlik kasidenin ardından gelen bir kıta ile eser nihayete ermektedir:

Emelüm gibi nâmem oldu ṭavîl
Ḥâlüme ‘ arz-ı ḥâlüm oldu delîl

İrdi itmâma çün bu genc-i behâ
Sâl-i ferḥunde oldu çehre-nümâ

Nâm-ı pâkine ol vezîrüh yâd
Buldı eyyâm-ı devletinde küŧâd **(149b-150a)**

Kemâl eserindeki 3 kasideyi *vezîr-i sipîhr-nazîr* ve *vezîr-i rûŧen-zamîr* olarak vassettiği birini methetmek için yazmıŧtır. Üstteki beyitte de ifade ettiği gibi eserin, pak nâmına bir hatıra olsun diye kaleme alındığı vezir unvanlı bu kiŧinin kim olduğuna dair bilgiye rastlanmamıŧtır. Diğer yandan bu kasidelerdeki bazı medih ibârelerinden vezir vasfının Hz. Muhammed’e raci bir yönünün bulunabileceği, dolayısıyla bu üç kasidenin de medh-i nebî kabilinden manzumeler olabileceği düşünölmektedir.

Kemâl’in seṭtiđi hadis rivâyetlerine bakıldığında müŧterek bir konu hakkında olmadıkları görölr. Rivâyetler belli bir tertip ve sebebe dayanmaksızın tercih edilmiŧ ve sıralanmıŧ görölmektedir. Eserde konuŧma adabı, dili ve iffeti muhafaza, az yemenin ve az uyumanın faydası, iman, merhamet, ilmin ve âlimin kıymeti, amel-niyet münasebeti, silâ-i rahîmin önemi, komŧuluk iliŧkileri, cihat, alıŧveriŧ (borçlanma), evlilik, ahlâk, ölümlü hatırlamak, hüsn-i zan, cömertlik, dünyaya tamah, Allah’ı zikretme gibi çeŧitli konularda rivâyetlere kaynakları belirtilmeksizin yer verilmiŧtir. Ayrıca kiŧinin ağzından çıkan sözün doğru ve hayırlı olması, kendisi için istediği iyiliği mümin kardeŧi için de istemesi, ancak merhametlilerin merhamet göreceği, akraba ziyaretinin önemi, komŧu haklarının gözetilmesi, darda kalan borçluya yardım edilmesi, söz taşımanın sakıncaları, ölümlü sıklıkla zikretmenin faydası, cömertliğin en güzel huylardan biri oluŧu, sabah uykusunun rızkı azaltması, cimrilik ve kötü huydan sakınmanın gerekliliği, dünyaya meyletmenin zararları, eserde tercümesi yapılan hadislerin yoğun olarak üzerinde durduğu öğütlerden birkaçıdır.

Tespit edilebildiği kadarıyla Kemâl’in rivâyetleri temel hadis kaynaklarında, meŧhur tefsirlerde veya terhib ve terhib nitelikli kaynaklarda bulunmaktadır. İlgili hadislerin kaynakları tespit edildiğinde on beŧinin *Kütüb-i sitte*’de yer aldığı görölmüŧtür. Diğer rivâyetlere ise *İhyâ-i ulümi’d-dîn*, *Kenzü’l-ummâl*, *Câmi’u’l-ehâdis*, *el-Mu’cemu’l-Evsat*, *Hilyetü’l-evliyâ* ve *tabakâtü’l-asfiyâ* gibi çeŧitli kaynaklardan ulaŧılmıŧtır. Rivâyetlerden beŧinin kaynağı ise tespit edilememiŧtir. Diğer yandan eserdeki rivâyetlerin, kaynaklarda tespit ettiğimiz hâllerinden bazı noktalarda ayrıldığı

görülmektedir. Buna göre bazı rivâyetlerin kaynak eserdekenden nispeten farklı; bazen daha kısa bazen de aynı anlama gelecek başka bazı kelimelerle ifade edilmiş olduğu görülmüştür.

Kemâl kırk hadis tercümelerinde okura yer yer “ey” hitabıyla seslenmiştir. Bunu yaparken ilgili rivâyetin manasına uygun olarak, örneğin çok yemenin ve uyumanın zararına değiniliyorsa çok yiyen ve çok uyuyan kişiye “Ey kılan hord u hâbı kendine kâr” veya hırsa meyledene “Dinle ey mübtelâ-yı hırs” ibarelerini kullanmıştır. Ayrıca Kemâl “Gûş kıl, nakş kıl, anla, gör, eyle” gibi emir fiillerle de sözünü hikemî eserlerin üslûp özelliklerine uygun olarak, sakındıran ve yol gösteren bir dil benimseyerek söylemiştir.

Kemâl hadislerin tercümesinde genel manayı vermeyi tercih etmiş, metne birebir bağlı kalmamıştır. Eserde hadis tercümelerinin yapıldığı beyitlerin dışında kalan kaside, hikâye, sebab-i te’lif gibi bölümlerin, tercüme bölümüne göre daha sanatlı bir dille yazılmış olması dikkat çekmektedir. Hadis tercüme kısmında diğer bölümlere nazaran yalın ve basit hatta yer yer zorlama ifadelerle rastlanmaktadır. Tercümenin ve veznin getirdiği birtakım zaruretlerin sözünü ettiğimiz zorlama ifadelerle sebebiyet vermiş olması muhtemeldir.

2. Metin

Eser metni neşredilirken transkripsiyon alfabesi kullanılmıştır. Nesih hatla kaleme alınmış olan nüshada dîbâce, başlıklar ve hadis rivâyetleri kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Bunlar neşirde koyu (bold) harflerle aktarılmıştır. Eldeki bu tek nüshada yer alan harf hatası yahut zühuller köşeli parantezle [ ] metne eklenmeye çalışılmıştır.

Hadis rivâyetlerinin tercüme ve kaynak bilgisi dipnotlara eklenmiştir. Kaynak bilgisi verilirken nüshadakiyle fazlaca lafız farklılığı gösteren rivâyetler de aktarılmaya gayret edilmiştir. Metin oluşturulurken eserin varak numaraları parantez içinde gösterilmiştir.

Tamamı müşirli (reddâdeli) olan eserin 139b varağındaki müşir başka bir sayfaya işaret etmektedir. Bu durum arada eksik varak yahut varaklar olduğunu veya yanlış müşir verilmiş olduğu ihtimallerini düşündürmekte ise de metinde önemli bir aksama ve anlamda kopukluk görülmediğini belirtmek gerekmektedir.

Eserin sonundaki vakıf mühründe “Hâzâ mimmâ vaqafehu’l-vezîr Hüseyin Paşa ibn Hasan Ağa ehu’l-vezîr Meşmed Paşa el-Ma’rûf bi-Köprili ‘afa’llâhu ‘anhüm” yazmaktadır. Bu kayıttan, eserin Köprülü sülalesinden Amcazade Hüseyin Paşa tarafından vakfedildiği anlaşılmaktadır.

Aşağıda metnin 80 beyitlik hadis tercümesi kısmı bulunmaktadır:

Ķāle’n-nebiyyu şallallāhu ‘aleyhi ve sellem men āmene billāhi ve’l-yevmi’l-āhiri felyekul hayran ev li-yeşmut¹⁴

1. Gûş kıl gör ne dir Şeh-i kevneyn
Naşş kıl dilde kim şübüt itsün

¹⁴ “Allah’a ve āhîret gününe îmân eden kişi ya hayırlı söz söylesin ya da sussun.” Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, *el-Câmi‘u’s-şahîh*, nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr (b.y.: Dâru Tavki’n-Necât, 1422/2001), “Edeb”, 85 (No. 6135); Ebû’l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc Müslim, *el-Müsnedü’s-Sahîh el-muhtasar*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, t.y.), “İmân”, 19 (No. 74).

2. Kim ki Allāh'ı bildi vü haşri
Söylesün hayr yā sükūt itsün

Ve **ķāle** 'a. m. ekşeru **ħaṭā** 'i' bni ādemē fi lisānihī¹⁵

3. Çokdurur sehv ü zelle ādemde
Eksik olmaz beşerde ya' nī şer

4. Lîk cürm ü ħaṭāya bā' iş olan
İbn-i ādemde dildürür ekşer

Ve **ķāle** 'a. m. men tekeffele fimā beyne lehyeyhi ve ricleyhi tekeffeltü lehū bi'l-cenneti¹⁶

5. Naşş kıl levḥ-i dilde bu pendi
Bend eyle bu iki mārı ebed

6. Kim lisān-ile ḥıfz ide fercin
Zāminem cennete dimiş Aḥmed (140a)

Ve **ķāle** 'a.m. aşlu külli dā'in el-beradetü¹⁷

7. Ey kılan ḥord u ḥābı kendüñe kār
Rence me'vā olursañ itme 'aceb

8. Ne dimiş kıl nazar o Faḥr-ı cihān
Ki imtilādur cemī' derde sebeb

Ve **ķāle** 'a.m. lā yū'minu eḥadüküm ḥattā yuḥibbe li-aḥlihi mā yuḥibbu li-nefsihī¹⁸

9. Diñle ey mübtelā-yı hırş u ṭama'
Aç gözün gör ne didi Şāh-ı rüsül

10. Fi'l-ḥaḳīka degüldür ol mü'min
Sevmese nefsi gibi mü'mini ol

¹⁵ “Ādemoğlunun hatalarının çoğu dili yüzündendir.” Benzer lafızlarla: Ebû Bekir Ahmed b. El-Hüseyn b. Ali Beyhakî, *Şu'abü'l-îmân* (Riyad: Mektebetü'r-rüşd, 2003/1423) (nşr. Abdü'l-Alî Abdülhamid Hâmid) 7/16 (No. 4584); Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-Dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, nşr. Hamdi b. Abdulmecid es-Selefi (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1415/1994) 10/197 (No. 10446).

¹⁶ “Kim iki çenesi ve iki ayağı arasına kefil olursa, ben de ona cennet için kefil olurum.” Benzer lafızlarla: Buhârî, “Rikâk”, 23 (No. 6474); Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemî Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî*, nşr. İbrahim Atve İvaz (Mısır: Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1395/1975), “Zühd”, 61 (No. 2408).

¹⁷ “Tüm hastalıkların sebebi tokluktur.” Zeynüddin Muhammed Abdür-rauf b. Taci'l-ârifin b. Ali Münâvî, *Fezû'l-kadîr şerhi'l-Câmi'i's-sağîr*, 6 cilt (Mısır: el-Mektebetü't-Ticâriyyeti'l-Kübrâ, 1356), 1/532 (No. 1087).

¹⁸ “Sizden biriniz kendisi için istediğini (mümin) kardeşi için de istemedikçe (gerçek manada) iman etmiş sayılmaz.” Buhârî, “İmân”, 6 (No. 13); Müslim, “İmân”, 17 (No. 71).

Ve **ķāle** 'a.m. men lā yerhamu lā yurhamu¹⁹

11. Cümleye şefkat-ile eyle nigāh
Hışmı terk eyle nāssa kıl hürmet

12. Kim ki maħlūka itmeye rahmet
Bulmaya lā-cerem o da rahmet

Ve **ķāle** 'a.m. men erāde en yenzura ilā 'uteķā'illāhi mine'n-nāri fe'l-yenzur ile'l-müte'allimīn²⁰

13. Kim ki bakmaķ dilerse dünyāda
Nār-ı dūzaħdan olmuşa āzād

14. Tālib-i 'ilme baķsun ol kimse
Nazar gibi ola dīni ziyād

Ve **ķāle** 'a.m. niyyetü'l-mü'mini ħayrun min 'amelihī²¹ (140b)

15. Ĥüsn-i niyyetle eyle kāra şürü'
Olma hem niyyetünde himmetsüz

16. Niyyeti mü'minün ħayırlı imiş
Şol 'amelden ki ola niyyetsüz

Ve **ķāle** 'a.m. eş-şiletü tezīdü fi'l-'umri²²

17. 'Aķıbet ħāk olur çü ser-menzil
Şıla kıl vaķtı bil ħanīmetler

18. Şıla 'ömri ziyāde eyler imiş
Eyle erħāma bezl ni' metler

Ve **ķāle** 'a.m. ekrimū đayfeküm velev kāne kāfiran²³

19. Gelse nāgāh merd-i bī-tüşe
Ĥāneñe ekşi yüzle virme cevāb

20. Eyle hürmet misāfirüne tamām
Kāfir olursa daħi itme 'itāb

¹⁹ "Merhamet etmeyene merhamet olunmaz." Buhârî, "Edeb", 18 (No 5997); Müslim, "Fezâil", 15 (No. 65).

²⁰ "Allah'ın cehennemden azat ettiği bir kul görmek isteyen ilim tahsil edenlere baksın." İsmâil Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-beyân* (Bâb: Sûretü'l-bakara, âyet: 33), (Beyrut: Dâru'l-Fikr, t.y.), 1/102.

²¹ "Müminin niyeti amelinden hayırlıdır." Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali Beyhakî, *es-Sünenü's-sağîr*, IV, nşr. Abdulmu'tî Emîn Kal'aci (Karaçi: Câmîatü'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye, 1410/1989), 1/8, (No. 5).

²² "Akraba ziyareti ömrü uzatır." Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm Cu'fi el-Buhârî, *el-Edebü'l-müfred* (Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1419/1998), 1/33.

²³ "Kâfir de olsa misafirinize ikram edin." Kaynaklarda yeri tespit edilememiştir.

Ve **ķāle** ‘a.m. **lā yeşbe** ‘u’l-mü ’minu dūne cārihī²⁴

21. Ekl idüp dürlü dürlü ni‘ metler
Hāl-i hem-sāyeden olup ğāfil

22. Toyımıya konuşsuz çü mü ’min olan
Ġāfil eyler bu fi‘ li yā cāhil

Ve **ķāle** ‘a.m. **men iġberrat ķademāhu fi sebīlillāhi ħarramehullāhu** ‘ale’n-nāri²⁵

23. Pāy uzatma tārīķ-i mezmūma
Eylegil rāh-ı müstaķīme nigāh

24. Hāķ yolında ğubār iden pāyın
Nāra anı ħarām ider Allāh (141a)

Ve **ķāle** ‘a.m. **şelāşetün yestaġfiru lehümü’s-semāvātü’s-seb’u el-‘u[le]mā’u ve’l-müte’allimūne ve’l-‘āmilūne**²⁶

25. Üç nefer kimselerdürür maġfūr
Ehl-i ‘ilm ü ta‘ allüm ü ‘āmil

26. Anlar için hemişe istiġfār
İdiserdür bu tāk-ı heftüm bil

Ve **ķāle** ‘a.m. **men ħafıza erba‘īne ħadışen min emri dīnihā be‘aşehullāhu te‘ālā yevme’l-ķiyāmeti faķīhan**²⁷

27. Çil ħadış-i resūli bir kimse
Emr-i dīninden eylese ezber

28. Fuķahā zümresine dāhil ola
İde şiddīķlerle ‘adni maķarr

²⁴ “Mümin, komşusu açken kendi karnını doyurmaz.” Ali b. Hüsamiddin b. Abdilmelik b. Kadihân Müttakî Hindî, *Kenzü’l-ummâl fi süneni’l-akvâl ve’l-ef‘âl*, nşr. Bekrî Hayyânî- Safvet Sakkâ (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1981/1401), 5/769 (No. 14331); Abdullah b. Mübârek, *ez-Zühd ve’r-reķā’iķ*, nşr. Habîbü’r-rahmân el-A‘ zamî (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, t.y.), 1/179 (No. 513).

²⁵ “Allah yolunda ayaġı toza bulananı Allah cehennem ateşine haram kılar.” Buhârî, “Cum‘a”, 16 (No. 907); Tirmizi, “Fezâ‘il-i cihâd”, 7 (No. 1632).

²⁶ “Üç kişi için yedi gök istiġfar eder: ilim öğrenenler, ilim öğrenenler ve ilmiyle amel edenler.” Benzer lafızlarla: “**Şelāşetün yestaġfiru lehümü’s-semāvātü ve’l-arzu ve’l-leylu ve’n-nehāru ve’l-melâ’iketü: el-‘u[le]mā’u ve’l-müte’allimūne ve’l-aşhiyā’u**” Ebü’l-Fazl Celāleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr Suyûtî, *Cāmi‘u’l-ehādīs*, nşr. Hasan Abbas Zekî (y.y., t.y.), 12/7 (No. 11305).

²⁷ “Kim dini için kırk hadis ezberlerse Allah kıyamet günü onu fakih olarak haşreder.” Farklı vecihleriyle birlikte bk. Ebü’l-Ferec Cemālüddin Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed Bağdādî İbnü’l-Cevzî, *el-İlelü’l-mütenâhiyye fi’l-ehādīsî’l-vâhiyye*, nşr. İrşadu’l-hak el-Eserî (Faysalabad: İdâretü’l-Ulûmi’l-Eseriyye, 1981/1401); II cilt, 1/112 (No. 161-182); Ebü Ömer Cemāleddin Yusuf b. Abdillāh b. Muhammed Kurtubi İbn Abdülber Nemerî, *Cāmi‘u beyāni’l-ilm ve fazlihi*, nşr. Ebü’l-Eşbāl ez-Züheyrî (Demmām: Dâru İbni’l-Cevzî, 1994/1414), II cilt, 1/194 (No. 206).

Ve **ķāle** 'a.m. **yemūtu'n-nāsu** 'alā mā māte fih ve yuḥşeru 'alā mā māte 'aleyh²⁸

29. Geçür eyyāmuñı 'ibādetde
Olma zinhār mekr ü āl üzre

30. Nice dirilse kişi öyle ölür
Yine ḥaşr olısar o ḥāl üzre

Ve **ķāle** 'a.m. **men enḟera mu**'siran ev vaḟa'a lehū eḟallahullāhu ḟille 'arşihī
yevme lā ḟille illā ḟılluhū²⁹

31. İtse medyūnı bir eḟad tevsi'
Deynin iskāt itse kim lillāh (141b)

32. Ḵıll-i 'arşında gölgelendire Ḥaḳ
Yokdur ol günki ğayr-ı ḟıllıllāh

Ve **ķāle** 'a.m. 'aleykūm bi'l-ebkāri fe-innehünne eḟeddū ḥubben ve eḳallu ḥıbben³⁰

33. Ey kılan ḥāl ü zülf ü leb hevesin
Seyyibe baḳma bikre ol ḟālib

34. Şāh-ı yeşrib buyurdı kim bıkruñ
Ḥılesi az ü ḥubbıdur ğālib

Ve **ķāle** 'a.m. **ḥaşletāni lā yekūnāni fi'l-mū**'mini el-buḥlu ve sū 'ü'l-ḥuluḳı³¹

35. İki ḥaşlet beğāyet oldı ḳabıḥ
Evveli buḥl u ḥulḳ-ı bed şānı

36. Lāyık olmaz ki ola mü 'minde
Böyle buyurdı şadr-ı risāle anı

Ve **ķāle** 'a.m. **el-cennetü taḥte aḳdāmi'l-ümmehāti**³²

37. Peder ü māderüñ hemışe püser
Emrine lāzım oldı teslīmi

²⁸ "Kişi yaşadığı hâl üzere ölür ve öldüğü hâl üzere ḥaşrolunur." Benzer lafızlarla: "Yüb' aşü küllü 'abdin 'alā mā māte 'aleyhi": Müslim, "Cennet", 19 (No. 83).

²⁹ "Kim darda kalan bir borçluya zaman tanır veya alacağını bağışlarsa Allah o kişiyi kendi gölgesinden başka hiçbir gölgenin olmadığı günde arşının gölgesinde gölgelendirecektir." Benzer lafızlarla: Tirmizî, "Büyü'", 67 (No. 1306).

³⁰ "Evlenirken bekâr kadınları tercih ediniz. Çünkü onların güzelliği fazla, hilesi azdır." Kaynaklarda yeri tespit edilememiştir.

³¹ "Bir müminde iki haslet bir araya gelmez: Cimrilik ve kötü huy." Benzer lafızlarla: "Ḥaşletāni lā tectemi' āni fi-mū 'minin el-buḥlu ve sū 'ü'l-ḥuluḳı": Tirmizî, "Birr ve's-sıla", 41 (No. 1962).

³² "Cennet annelerin ayaklarının altındadır." Hindî, *Kenzü'l-ummâl fi süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*, 16/461 (No. 45439).

38. Kim Ḥudā kıldı zîr-i pâyında
Ümmehātuñ cinân u tesnîmi

Ve **ķāle** ‘a.m. ‘aleyhi’s-selām men raķķa şevbuhu raķķa dînuhu³³

39. Gerçi cāyız libās-ı fāḥir u nîk
Olmayıcak ḥarîr şöyle hemân

40. Lîk eşvâbın ol-ki kıldı raķîķ
İtdi dînin raķîķ ü bî-raḥşân

Ve **ķāle** ‘a.m. ‘aleyküm bi-libâsi’s-ş-şufî tecidü ḥalâvete’l-îmâni³⁴

41. Zen ü merdüñ libâsdur zeyni
Eylemez lebs-i şer‘î dîne ziyân (142a)

42. Lebs-i şûfa velî olañ mâyil
Tâ bula sırr-ı ḥalâvet-i îmân

Ve **ķāle** ‘a.m. en-nemmāmu lâ yedḥulu’l-cennete³⁵

43. Mükrihe kıлма sırr-ı mü’mini fâş
Ya‘nî itme nemîme oldı ḥarām

44. Mihr-i burc-ı nübüvvet ol meh-i dîn
Girmeye cennete dimiş nemmām

Ve **ķāle** ‘a.m. ekşirü zikre’l-mevti fe-innehü yumeḥḥışu’z-zünûbe ve yüzehhidü fi’d-dünyâ³⁶

45. Zîkr-i mevti gidermegil dilden
Kim günâhı yuyup ḥaṭâyı keser

46. Zâhid eyler cihânda zâkirini
Hem yıķar lezzeti hevâyı keser

Ve **ķāle** ‘a.m. ḥüsnü’z-zanni min aḥseni’l-‘ibâdeti³⁷

³³ “Elbisesini inceltenin dini de incelmiş olur.” Münâvî, *Feyzü’l-kadîr şerhi’l-Câmi’i’s-sağîr*, 4/129 (No. 4771).

³⁴ “Yün elbise giyen imanın tadını alır.” Suyûtî, *Câmi’u’l-ehâdis*, 14/303 (No. 14351); Münâvî, *Feyzü’l-kadîr şerhi’l-Câmi’i’s-sağîr*, 4/543 (No. 6203).

³⁵ “Söz taşıyanlar cennete giremez.” Benzer lafızlarla: “**Lâ yedḥulu’l-cennete kıttâtün**” Buhârî, “Edeb”, 50 (No. 6056); Müslim, “Îmân”, 45 (No. 169).

³⁶ “Ölümü çokça zikredin çünkü o günahlardan arındırır ve zikreden kişiyi dünyada zahit eyler.” Benzer lafızlarla: “**Ekşirü zikre’l-mevti fe-innehü yumeḥḥışu’z-zünûbe ve yüzehhidü fi’d-dünyâ fe-in zekertumūhu ‘inde’l-günâ hedemehü ve in zekertumūhu ‘inde’l-fakîri erzâküm bi-‘ayşiküm**”: Münâvî, *Feyzü’l-kadîr şerhi’l-Câmi’i’s-sağîr*, 2/86 (No. 3035).

³⁷ “İyi zan en güzel ibadettir.” Benzer lafızlarla: “**Ḥüsnü’z-zanni min ḥüsnî’l-‘ibâdeti**”: Süleyman b. Eş’as b. İshak el-Ezdi Ebû Dâvûd es-Sicistânî, *Sünenü Ebî Dâvûd*, nşr. Muhammed Muhyiddin Abdulhamîd (Beyrut: el-Mektebetü’l-Asriyye, t.y.), 4 cilt, “Edeb”, 88 (No. 4993).

47. Olmayıcağ kişide gökçek zan
Fi' li nîk ola mı anuñ heyhât

48. Bed gümân olma hüsni-zann eyle
Hüsni-zandır bil ahsen-i tã'ât

Ve kâle 'a.m. ta'amu'l-cevâdi devâ'un ve ta'amu'l-bahîli dâ'un³⁸

49. Kâdir olduğca kııl şehâ vü kerem
Buğlı terk eyle virme aña sebîl

50. Kim sahnün ta'âmı oldu devâ
'Ayn-ı renc oldu hem ta'âm-ı bahîl

Ve kâle 'a.m. es-sehâ'u hulukullâhi'l-a'zami³⁹ (142b)

51. Añla remz-i tahalleküyü begüm
Dâyim eyle şehâyı kendüñe râm

52. Gör şehâ nidügin-kim Allâh'a
A'zam huluk olupdur aña tamâm

Ve kâle 'a.m. ed-dünyâ dâru men lâ dâre lehü ve bihâ yecme'u men lâ 'a'kle lehü⁴⁰

53. Dâr-ı dünyâ olur aña me'vâ
K'olmaya cennet içre aña maqâm

54. Anı cem' eylemez meger nâdân
'Aklı yok kim yiler hevâya müdâm

Ve kâle 'a.m. hubbu'd-dünyâ re'sü külli hañ'etin⁴¹

55. 'Ârif olan cihâna meyl itmez
Mañlab-ı muntehâ çü Mevlâdur

56. Bî-nihâyetdürür cihânda hañâ
Lîk baş aña hubb-ı dünyâdur

³⁸ "Cömert kişinin yemeği şifa, cimrinin yemeği ise hastalıktır." el-İmam Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî, *İhyâ'u ulûmi'd-dîn*, 4 cilt (Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1983), 3/245.

³⁹ "Cömertlik yüce Allah'ın en büyük ahlakıdır." Suyûtî, *Câmi'u'l-ehâdis*, 13/366 (No. 13319).

⁴⁰ "Dünya (ahirette) evi olmayanların evidir ve dünya malını akli olmayanlar toplar." Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybanî Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü el-İmâm Ahmed b. Hanbel*, nşr. Şuayb el-Arnâvut-Âdil Mürşid ve diğçerleri (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001/1421), 40/480 (No. 24419).

⁴¹ "Dünya sevgisi her hatalı davranışın başıdır." Ebû Nuaym Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshak b. Mûsâ b. Mihran el-İsbehânî, *Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ*, 10 cilt (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1394/1974), 6/388.

Ve **ķāle** ‘a.m. innallāhe te‘ālā lem yaħluķ ħalkān ebġađu ileyhi fi‘d-dünyā ve innehū münzü ħaleķahā lem yenzur ileyhā⁴²

57. Ķatı ednādurur cihān bārı

Kendüye andan ebġađ itmedi ħalk

58. Baķmadı ħalk evvelā bir kez aña

Tā ki ķıldı aña ġađab-ı muṭlaķ

Ve **ķāle** ‘a.m. men zekerallāhe te‘ālā ‘alā külli ħālin ve razzeķahullāhu ħayre‘d-dünyā ve‘l-āħirati⁴³ (143a)

59. Gezme bī-hūde zıkr-i Mevlā ķıl

Kes dilüнден muħabbetin ġayrın

60. Dāyimā kim ki ide zıkrullāh

Bula dünyā vü āħiret ħayrın

Ve **ķāle** ‘a.m. ekşirū zıkrallāhi ħattā yeķülū mecnūn⁴⁴

61. Eyle çok çok Ĥudā’yı zıkr eyle

İtme hem-çün-cemād Őamt müdām

62. Zıkr ķıl Ĥaķķ’ı tā Şu mertebe kim

Seni ħaml ideler cünūna ‘avām

Ve **ķāle** ‘aleyhi’s-selām lev de‘ānī kürā‘ün min kürā‘in li-ecli kürā‘in ilā kürā‘in le-ecebtuhū⁴⁵

63. Da‘ veti itme red ki didi nebī

Bir racül sa‘y idüp beni da‘ vet

64. İtse bir ricl-i Őāta bir köyden

Bir köye iderüm ķılup raġbet

Ve **ķāle** ‘a.m. eŐbe‘ a cā’i‘an vecebet lehu‘l-cennetu⁴⁶

65. Bezl iden rāh-ı Ĥaķķ’da emvāli

⁴² “Allah’ın yarattığı varlıklar arasında dünya kadar buġz ettiġi (başka bir Őey) yoktur. Dünyayı yarattığı gündün beri ona bakmamıştır. ”Benzer lafızlarla: “**Lem yaħluķ ħalkān hüve ebġađu ileyhi mine‘d-dünyā ve innehū münzü ħaleķahā lem yenzur ileyhā**”, Ebū Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd İbn Ebu‘d-dünyā, *Zemmü‘d-Dünyā*, nŐr. Muhammed Abdulkādir Ahmed Atā (Beyrut: Müessesetü‘l-Kütübü’s-Sekāfiyye, 1414/1993), 1/29 (No. 40); el-Gazzālī, *İhyā‘u ulūmi‘d-dīn*, 3/203.

⁴³ “Allah her durumda kendisini anan kulu dünya ve āħiretin hayırlı nimetleriyle rızıklandırır.” Kaynaklarda yeri tespit edilememiştir.

⁴⁴ “Allah’ı o kadar çok zikredin ki hakkınızda deli divane olmuş desinler”. Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü el-İmām Ahmed b. Hanbel*, 18/195 (No. 11653).

⁴⁵ “Eġer (sadece) kol-paçaya (koyunun etsiz bacağına yemeye) bile davet edilesem kabul ederim.” Benzer lafızlarla: “**Lev du‘itü ilā zirā‘in ev kürā‘in le-ecebtü velev ühdiye ileyye zirā‘un ev kürā‘un le-ķabitü**”, Buhārī, “Hibe”, 1 (No. 2568).

⁴⁶ “Aç bir kimseyi doyuran cennetliktir.” Kaynaklarda yeri tespit edilememiştir.

Bulısar 'âkıbet maḳâm-ı berîn

66. İtse bir acı sîr bir kimse
Vâcib olur aña bihişt-i berîn

Ve ḳâle 'a.m. efḍalu'l-cihâdi cihâdu'n-nefsi⁴⁷

67. Ol-ki dîn-perver ü behâdurdur
Çünkü 'azm itmek-ile şâd oldu

68. Gerçi kâfirle ceng oldu ğazâ
Efḍali nefsele cihâd oldu (143b)

Ve ḳâle 'a.m. el-beytü'lezi fihî'ş-şuveru la tedḥuluhu'l-melâ'iketü⁴⁸

69. Tıfl-veş şürete olup mâ'il
Hıfz iden hânesinde şüretler

70. Koymadı dârına melâ'iki
Kılmadı peygeh-i Haḳḳ'a hürmetler

Ve ḳâle 'a.m. bâkirü fi talebi'r-rızkı fi-inne fi'l-ğuduvvi beraketen ve necâhan⁴⁹

71. Turma hâneñde zen gibi tañla
Taleb-i rızka seyri ḳıl mu' tād

72. İrteden kim helâl rızka yile
Berekât u necâtla ola şâd

Ve ḳâle 'a.m. men setera 'alâ müslimin seterahullâhu ['aleyhi] fi'd-dünyâ ve'l-âḫirati⁵⁰

73. Setr-i 'ayb eyle ehl-i İslâm'uñ
Bu şıfatla kim olsa görmeye ğam

74. Setr ider Haḳ 'uyübün anuñ da
İki 'âlemde olısar hüş-dem

⁴⁷ "Cihatların en faziletlisi nefse karşı yapılandır." Benzer lafızlarla: "Efḍalu'l-cihâdi en yücâhide'r-raculu nefsehü ve hevâhü" Münâvî, *Feyzü'l-kadîr şerhi'l-Câmi'i's-sağîr*, 2/31 (No. 1979).

⁴⁸ "İçinde suret bulunan eve melekler girmez." Buhârî, "Büyü'", 40 (No. 2105); Müslim, "Libâs", 26 (No. 96).

⁴⁹ "Rızık talebinde sabahleyin erken davranın, çünkü sabahın erken vakitlerinde bereket ve kurtuluş vardır." Benzer lafızlarla: "Bâkirü talebe'r-rızkı ve'l-ḥavâ'ice fi-inne'l-ğuduvve beraketün ve necâhun", Ebu'l-Kasım Müsnidü'd-dünyâ Süleyman b. Ahmed b. Eyyüb Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, nşr. Tarık b. Ivazıllah b. Muhammed- Abdulmuhsin b. İbrahim el-Hüseynî (Kahire: Dârü'l-haremeyn, t.y.) 7/193 (No 7250); Münâvî, *Feyzü'l-kadîr şerhi'l-Câmi'i's-sağîr*, 3/195 (No. 3123).

⁵⁰ "Kim bir müslümanın ayıbını örterse Allah da dünyada ve âhirette onun ayıbını örter." Müslim, "Birr ve's-şıla", 21 (No. 1930); Ebû Dâvûd, "Edeb", 72 (No. 4946).

Ve **ķāle** ‘a.m. men meşeta lihyetehū ķā’imen feķad māte cā’i’an ve lev kâne sülüşü’l-‘arzi mülken lehū⁵¹

75. Ursa bir kimse şāne lihyesine
Ayak üstinde elbet ola faķır

76. Olsa mülki zemīnūñ üçde biri
Ac öle lā-cerem ol ölmeye sīr

Ve **ķāle** ‘a.m. leyse minnā men lem yuveķķır kebīrenā ve lem yerħam (144a) şağīrenā ve lem ya’rif haķķa ‘āliminā⁵²

77. Zümre-i mü’minīne girmede ol
İtmedi pīr-i ğayra kim ħürmet

78. Bilmeye hem ħuķūķ-ı ‘ālimimüz
Daħi ma’şūma itmeye şefķat

Ve **ķāle** ‘a.m. kefā bi’l-mevti vā’ızan ve bi’l-yakīni ğınan⁵³

79. Şāğ u sol cüst ü cūda ħāşıl ne
Çünki ‘ibretle almadañ ħişşe

80. Mevt vā’ız ğınā yakīn besdür
Ĥişşe-dār olduñ-ise el-ķışşa

SONUÇ

Hız. Muhammed’in kırk hadis ezberleme hakkındaki meşhur rivāyetinin sıhhat ve bağlamındaki şüpheler dolayısıyla muhaddislerce fazla teveccüh gösterilmeyen kırk hadis derlemelerine, özellikle mutasavvıflar, şâirler ve edipler itibar etmiştir. Kırk hadislerin çoğunun Hız. Muhammed’in şefaati ve Hakk’ın rızasına ulaşmak için yazıldığı bilinse de bazı şâirler tarafından, hadis bilgilerini göstermek ve nazm ü inşadaki kabiliyetlerini kanıtlamak adına bir vesile olarak görüldüğü de hakikattir. Özellikle XV. asırdan itibaren bazı dönemlerde Türk edebiyatında sayı ve nitelik bakımından kırk hadislerdeki artış dikkat çekmektedir. Gözlenebilen bu artış ve asırların birikimi, yazma eser kütüphanelerinde neşredilmeyi bekleyen pek çok kırk hadis metni olduğunu düşündürmektedir. Bu eserlerin tespiti ve neşri Türk İslâm edebiyatında tercüme ve şerh geleneğine yönelik araştırmalara katkı sağlayacaktır. Elinizdeki çalışma da bu katkıya yönelik olarak hazırlanmıştır. Bir mecmuada tespit edilen kırk hadis,

⁵¹ “Sakalını ayakta tarayan kimse yeryüzünün üçte biri onun mülkü olsa dahi aç ölür.” Kaynaklarda yeri tespit edilememiştir.

⁵² “Büyüklermize saygı, küçüklerimize merhamet göstermeyen ve âlimlerimizin kıymetini bilmeyen bizden değildir.” Benzer lafızlarla: “**Men lem yerħam şağīrenā ve ya’rif haķķa kebīrinā fe-leyse minnā**” Ebū Dāvūd, “Edeb”, 58 (No. 4943); benzer lafızlarla: “**Leyse minnā men lem yerħam şağīrenā ve yuveķķır kebīrenā**” Tirmizî, “Birr ve’ş-şıla” (No. 1919).

⁵³ “Size öğüt olarak ölüm, servet olarak da yakīn (tam iman) yeter.” Benzer lafızlarla: “**Kefā bi’l-mevti vā’ızan ve bi’l-yakīni ğınan ve kefā bi’l-‘ibādeti şuğlen**”, Beyhakî, *Şu‘abü’l-īmān*, 13/136 (No. 10072); Münāvî, *Feyzü’l-kadīr şerhi’l-Cāmi‘i’s-sağīr*, 5/3 (No. 9670).

kimliği hakkında herhangi bir bilgi edinemediğimiz Kemâl ismi ve/veya mahlasını taşıyan bir şâire aittir. Eser, muhtevası ve emsallerinden farklı rivâyetler tercih etmesi yönüyle dikkat çekmektedir. Bununla birlikte manzum yazılması estetik bir kaygıya işaret etse de bu tür eserlerin ana gayesi olan öğreticilik, estetik ve edebî niteliğinin önüne geçmiştir. Kemâl'in kırk hadisi, manzum kırk hadis tercümelelerinde kısa hikâye geleneğinin sınırlı da olsa bir numunesi olması bakımından da önemli görülmektedir.

KAYNAKÇA

Abdullah b. Mübârek. *ez-Zühd ve'r-rekâ'ik*. nşr. Habîbü'r-rahmân el-A'zamî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, t.y..

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybanî. *Müsnedü el-İmâm Ahmed b. Hanbel*. nşr. Şuayb el-Arnâvut-Âdil Mürşid vd. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001.

Aksoy, Hasan. *Mustafa Âlî'nin Manzum Kırk Hadis Tercümeleleri (inceleme-metin)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1991.

Arik, M. Selim. "Hadislerdeki Kırk Sayılarına Genel Bakış". *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi (İMAD)* 1/1, (2014), 136-181.

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali. *es-Sünenü's-sağîr*. 4 Cilt. nşr. Abdulmu'tî Emîn Kal'aci. Karaçi: Câmîatü'd-Dirâsâtü'l-İslâmiyye, 1410/1989.

Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. El-Hüseyn b. Ali. *Şu'abü'l-îmân*. nşr. Abdü'l-Alî Abdülhamid Hâmid. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1423/2003.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm Cu'fi el-. *el-Edebü'l-müfred*. Riyad: Mektebetü'l-Maârif, 1419/1998.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil el-. *el-Câmi'u's-şahîh*, nşr. Muhammed Züheyr b. Nasr. 8 Cilt. b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, 1422/2001.

Bursevî, İsmâil Hakkı. *Rûhu'l-beyân*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, t.y..

Ebu'd-dünyâ, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd İbn. *Zemmü'd-Dünyâ*. nşr. Muhammed Abdulkâdir Ahmed Atâ. Beyrut: Müessesetü'l-Kütübü's-Sekâfiyye, 1414/1993.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as b. İshak el-Ezdi es-Sicistânî. *Sünenü Ebî Dâvûd*. nşr. Muhammed Muhyiddin Abdulhamîd. 4 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, t.y..

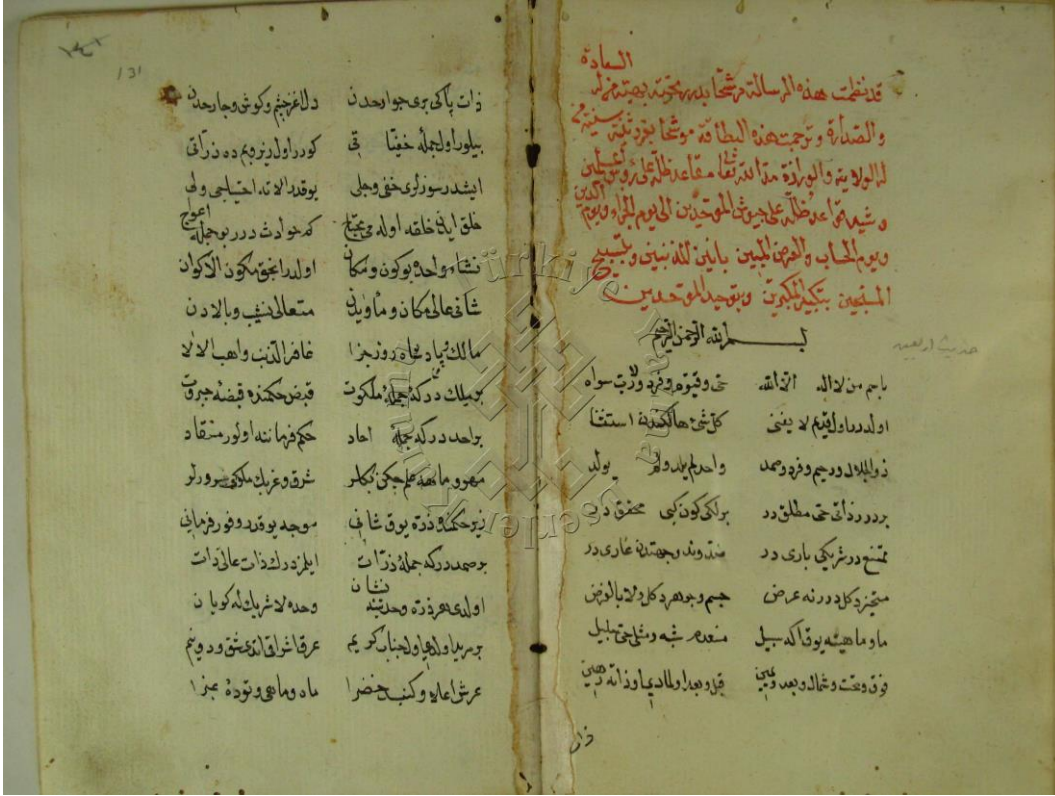
Gazzâlî, el-İmâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed el-. *İhyâ'u ulûmi'd-dîn*. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1983.

Hindî, Ali b. Hüsamiddin b. Abdilmelik b. Kadîhân Müttakî. *Kenzü'l-ummâl fi süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*. nşr. Bekrî Hayyânî- Safvet Sakkâ. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1981/1401.

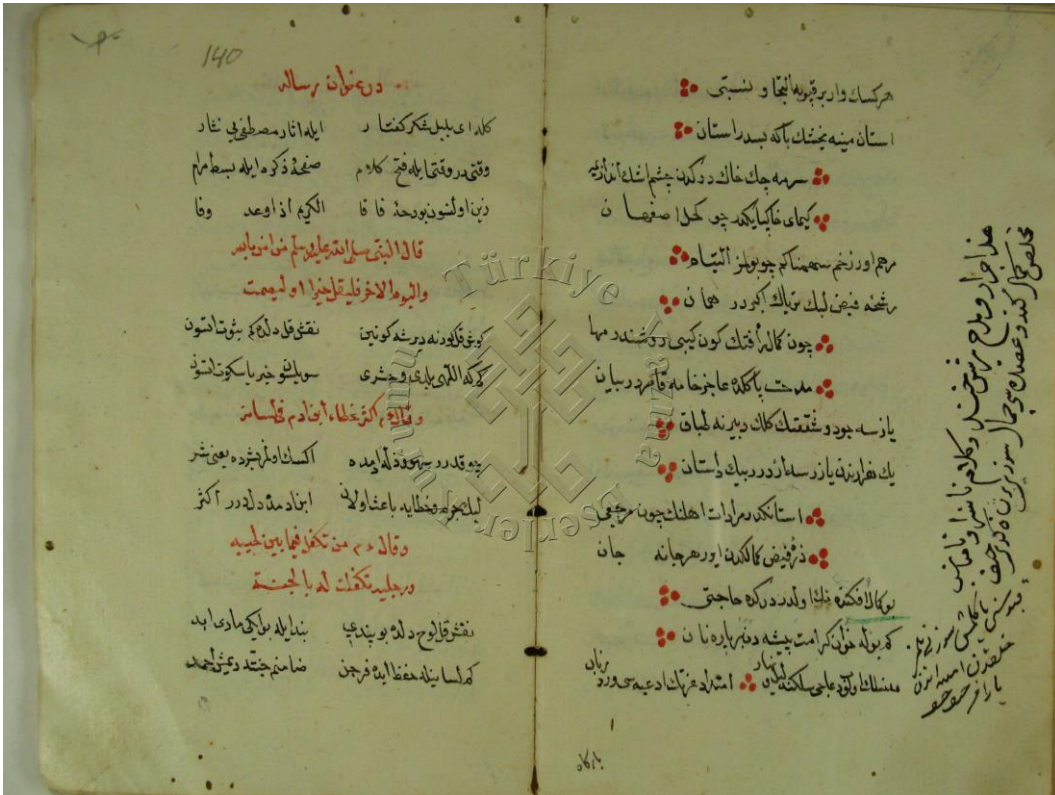
İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed Bağdâdî. *el-İlelü'l-mütenâhiyye fi'l-ehâdisi'l-vâhiyye*. nşr. İrşadu'l-hak el-Eserî. Faysalabad: İdâretü'l-Ulûmi'l-Eseriyye, 1401/1981.

İsbehânî, Ebû Nuaym Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshak b. Mûsâ b. Mihran el-. *Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ*. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1394/1974.

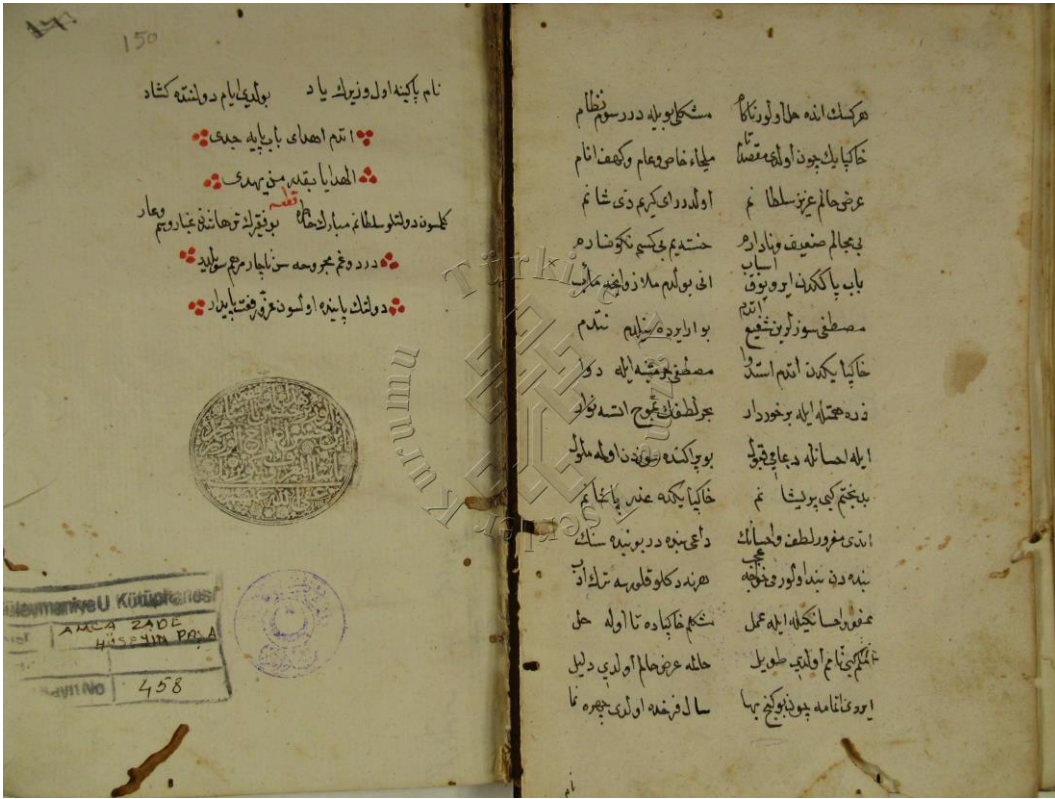
- Karahan, Abdülkadir. “Tercüme Edebiyatından Nümûneler Üzerinde Çalışmalar-Câmî'nin Arbaîn'i ve Türkçe Tercümeleri”. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 4/4, (1952), 345-371.
- Karahan, Abdülkadir. *İslâm-Türk Edebiyatı'nda Kırk Hadis: Toplama, Tercüme ve Şerhleri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 1991.
- Karahan, Abdülkadir. “Kırk hadis”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/470-473. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Karahan, Abdülkadir. “Nawawî'nin Arapça Arba'ûn'u ve Türkçe Şerhleri”. *Ankara Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Fuad Köprülü Armağanı*, (2010), 291-299.
- Kemâl. *Kırk Hadis*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Amcazade Hüseyin Paşa, 458, 130b-150a.
- Köksal, Mehmet Fatih. “Yenipazarlı Vâlî'nin Manzum İlk Kırk Hadis Tercümesi”. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi (Özel Sayı)*, (2007), 237-251.
- Münâvî, Zeynüddin Muhammed Abdür-rauf b. Tacî'l-ârifin b. Ali. *Feyzü'l-kadîr şerhi'l-Câmî 'i's-sağîr*. 6 Cilt. Mısır: el-Mektebetü't-Ticâriyyeti'l-Kübrâ, 1356.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc. *el-Müsnedü's-Sahîh el-muhtasar*. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, t.y..
- Nemerî, Ebü Ömer Cemâleddîn Yusuf b. Abdillâh b. Muhammed Kurtubi İbn Abdülber. *Câmiu beyâni'l-ilm ve fazlihi*. nşr. Ebü'l-Eşbâl ez-Züheyrî. Demmâm: Dâru İbni'l-Cevzî, 1414/1994.
- Sevgi, Ahmet. “Molla Câmî'nin Erba'in'i ve Manzum Tercümeleri”. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 6, (2000), 1-145.
- Suyûtî, Ebü'l-Fazl Celâleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr. *Câmi'u'l-ehâdis*. nşr. Hasan Abbas Zekî. y.y., t.y..
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-Dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb. *el-Mu'cemu'l-kebîr*. nşr. Hamdi b. Abdulmecid es-Selefi. Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1415/1994.
- Taberânî, Ebu'l-Kasım Müsnidü'd-dünyâ Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb. *el-Mu'cemü'l-veysat*. nşr. Tarık b. İvazıllah b. Muhammed- Abdulmuhsin b. İbrahim el-Hüseyinî. Kahire: Dârü'l-Haremeyn, t.y..
- Tirmizî, Ebü İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemî. *Sünenü't-Tirmizî*. nşr. İbrahim Atve İvaz. Mısır: Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1395/1975.
- Ünal, İsmail Hakkı. “İslam Kültüründe Kırk Hadis Geleneği ve Şeyh Hâmid-i Velî'nin Hadis-i erbain Şerhi”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39, (1999), 137-146.
- Yıldırım, Selahattin. *Osmanlı'da Kırk Hadis Çalışmaları I*. İstanbul: Osmanlı Hadis Araştırmaları Yayınları, 2000.
- Yıldız, Fahreddin. “İslâmi İlimler, Divan Edebiyatı ve Tasavvuf Geleneğindeki Yeriyle Tarihten Günümüze Popüler Hadis Kitapları: Kırk Hadisler”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 11/21 (2013), 407-455.

Şekil 1: Eserin ilk varacağı, 130b

Şekil 2: Kırk hadis tercümesinin başlangıcı, 140a

Şekil 3: Eserin son varacağı, 150a